

Biskop Atle Sommerfeldt:

Den norske kirke står fortsatt støtt som folkekirke

Artikkel i Vårt land i forbindelse med Kirkemøtet, april 2018

Årets Kirkemøte skal behandle regjeringens forslag til ny lov for tros- og livssynssamfunn. Dette lovarbeidet må bygge på Grunnlovens paragraf 16 som fastslår religionsfrihet, økonomisk likebehandling av alle og som bestemmer Den norske kirke som evangelisk-luthersk og Norges folkekirke. «Norges folkekirke» har både et normativt og en empirisk-sosiologisk innhold. Hvorvidt det er normativt heldig å betegne Den norske kirke som «Norges folkekirke» er en viktig diskusjon, men i denne artikkelen vil jeg se på om det med rimelighet kan sies at en «Norges folkekirke» reflekterer en empirisk-sosiologisk virkelighet.

Begrepet «folkekirke» utfordrer dem som forstår religion som en individuell, personlig og kognitiv størrelse. I den pågående debatt om hvordan vi skal forstå religionsfriheten innenfor den nye loven er det viktig å ikke begrense perspektivet til et ensidig, juridisk og individuelt forstått menneskerettighetsbegrep.

Ståsettutvalgets hovedpoeng er at religion og livssyn ansees som et samfunnsmessig fellesgode. I denne samfunnsforståelsen er det bred enighet om at fellesskapet gjennom offentlige myndigheter lokalt, regionalt og nasjonalt har en aktiv oppgave med å fremme samfunnets fellesgoder og derfor også religion og livssyn. «Folkekirke» uttrykker at «religion» som sosiologisk størrelse er langt mer enn en personlig overbevisning med et kognitivt innhold og er nærmere den klassiske bestemmelsen av religion i norsk sosiologi som Otto Hauglin og Thomas Mathiesen formulerte allerede i 1968: «Menneskets opplevelse av det hellige, slik den defineres og reguleres ved kultisk handling».

Med utgangspunkt i en slik forståelse av religion er kjennetegnene på «folkekirke» i Knut Lundbys klassiske avhandling om «Troskollektivet» godt anvendbare også i dagens situasjon.

- En folkekirke må være organisert geografisk slik at et hvert sted i landet faller inn i den kirkelige inndelingen. Den norske kirke er tilstede i alle lokalsamfunn med en fysisk infrastruktur og kirkelig betjening som er tilgjengelig for befolkningen i dette lokalsamfunnet, både medlemmer og andre.
- Folkekirken må være en nasjonal institusjon og være en del av den allmenne kulturen slik den har utfoldet seg historisk. Den norske kirkes historiske posisjon i folket og nasjonens kultur og liv er ubestridelig. Enger-utvalget beskrev Den norske kirke som en del av samfunnets kulturelle grunnmur. Dette handler både om de fysiske strukturene der kirkebyggene uttrykker Norges kunst- og arkitekturhistorie. Salmene uttrykker i tekst og musikk den helhetlige livsfølelsen mennesker i Norge har hatt i ulike perioder. Kirkemusikken er et helt sentralt omdreiningspunkt for både norsk og europeisk musikkutvikling og er for dagens musikk også et helt sentralt referansepunkt. Det var i underkant av 1,8 millioner deltagere på nesten 13.000 kultur- og musikkarrangementer i 2017, med stor geografisk spredning.

- Folkekirkens rituelle rolle må være sentral hos en betydelig del av befolkningen og knytte folkereligøsiteten til seg som dennes viktigste rituelle ramme. Den norske kirke er den viktigste ramme for flertallet av befolkningens rituelle praksis ved livets store vendepunkter – dåp, konfirmasjon, vigsel og begravelser - og rollen kirkerommet og kirkens ansatte får ved kriser lokalt eller nasjonalt. I 2017 var det 5,4 millioner deltagere på 61.158 gudstjenester i Den norske kirke, over 7.000 vigsler og 36.150 gravferder ble gjennomført. Over 30.000 ble døpt og 35.600 konfirmert.
- En folkekirke må være betydelig større enn andre tros- og livssynssamfunn og ha en betydelig andel av befolkningen som medlemmer og/eller tilhørige. I 2017 var dette tallet 3,74 millioner, tilsvarende 71 % av befolkningen. Antallet medlemmer har økt med nærmere 200.000 siden 1968. De andres tros- og livssynsamfunnenes totale medlemstall er ca. 619.000. Human-Etisk Forbund utgjør ca. 1,9% av befolkningen.
- Folkekirken må stille alle medlemmene likt og gi alle medlemmer rett til å være med å forme den. Den norske kirke har dåpen som eneste medlemskriterium. Utviklingen av valgordninger der alle medlemmene har rett og mulighet til å delta har de siste årene forsterket dette. Rekordhøye 487.000 personer deltok ved valget i 2015. Antall aktive i Den norske kirke er høyere enn i idrettsbevegelsen.

Denne gjennomgangen viser to viktige poenger: Den norske kirke oppfylder grunnleggende sosiologiske kriterier som folkekirke. Selv om posisjonen svekkes noe, er vi langt unna en situasjon der dette ikke lenger er en relevant beskrivelse. Det andre poenget er at den grunnlovsfestede økonomiske likebehandlingen av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn ikke kan løsrives fra den historiske og aktuelle forskjell mellom disse og Den norske kirke. Både den nye loven og det religionspolitiske arbeidet må reflektere dette dersom lovgiving og politikk skal være i samsvar med den samfunnsmessige realiteten i dagens Norge og i den overskuelige fremtid.